

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-37>

УДК 338.4

ВПЛИВ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАФТОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ

THE IMPACT OF REGULATORY POLICY ON THE COMPETITIVENESS OF THE OIL REFINING INDUSTRY

Габрилевич Олексій Володимирович

здобувач ступеня доктора філософії,

Національний університет водного господарства та природокористування

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5991-9903>

Habrylevych Oleksi

National University of Water and Environmental Engineering

У статті розглянуто економічні аспекти функціонування нафтопереробної галузі та її регуляторну політику в сучасних умовах. Проаналізовано основні тенденції ринку, фактори, що впливають на прибутковість підприємств, та інвестиційні ризики. Особливу увагу приділено державному регулюванню, його механізмам та впливу міжнародних стандартів. Визначено основні виклики галузі, зокрема необхідність модернізації виробництва, забезпечення енергетичної незалежності та адаптацію до глобальних змін у попиті на нафтопродукти. Висвітлено перспективи регулювання та запропоновано напрями подальших досліджень, зокрема щодо ефективності державних механізмів стимулювання інновацій. Висновки підкреслюють необхідність комплексного підходу до управління галуззю задля підвищення її конкурентоспроможності та сталого розвитку.

Ключові слова: нафтопереробна галузь, регуляторна політика, економічний аналіз, енергетична безпека, інвестиції.

The oil refining industry plays a crucial role in ensuring energy security and economic stability. This study explores the economic dimensions of the sector, analyzing its market trends, investment risks, and regulatory challenges. The industry's dependence on crude oil imports, outdated infrastructure, and the necessity for large-scale modernization are identified as key concerns. State regulation is a decisive factor in the sector's operation, encompassing tax policies, environmental regulations, and investment incentives. The European Union directives and global agreements such as the Paris Agreement impose stringent environmental standards, necessitating technological advancements in oil refining processes. Another pressing issue is the industry's adaptation to global demand shifts, driven by the transition to renewable energy sources and electrification of transportation. The study examines how companies can integrate innovative technologies to enhance efficiency, reduce emissions, and maintain competitiveness in the evolving energy landscape. The research also evaluates the balance between regulatory frameworks and economic viability, exploring the role of government subsidies, carbon taxation, and international trade policies in shaping the industry's future. The study highlights the necessity of strategic planning in navigating the complexities of the global energy transition, ensuring the industry's resilience and continued contribution to economic growth. The article examines the economic aspects of the oil refining industry and its regulatory policies in modern conditions. The study analyzes key market trends, factors affecting the profitability of enterprises, and investment risks. Particular attention is paid to state regulation, its mechanisms, and the influence of international standards. The main challenges facing the industry are identified, including the need for production modernization, ensuring energy independence, and adapting to global changes in the demand for petroleum products. The paper highlights regulatory prospects and suggests directions for further research, particularly on the effectiveness of state mechanisms for stimulating innovation.

Keywords: oil refining industry, regulatory policy, economic analysis, energy security, investments.

Нафтопереробна галузь є критично важливою складовою енергетичної інфраструктури, що впливає на економічний розвиток держав. Вона забезпечує постачання пального та інших продуктів переробки нафти, які використовуються в різних секторах економіки, зокрема в транспортній, промисловій та комунальній сферах. Крім того, нафтопереробка є важливою складовою енергетичної безпеки держави, оскільки впливає на стабільність постачання енергоносіїв і рівень залежності від імпортованої сировини.

Нафтопереробні підприємства працюють у складних ринкових умовах, що включають високий рівень конкуренції, геополітичні ризики та регуляторний тиск. Одним із ключових аспектів галузі є необхідність постійної модернізації виробництва та впровадження нових технологій для підвищення ефективності процесів переробки та відповідності екологічним стандартам. Також значну роль відіграє вплив державної політики та міжнародних норм, які визначають екологічні вимоги, податкові режими та інші регуляторні механізми.

Постановка проблеми. Нафтопереробна галузь відіграє важливу роль у забезпеченні енергетичної безпеки та економічної стабільності країни. В умовах глобальної енергетичної кризи, змін міжнародного регулювання та необхідності модернізації виробничих потужностей виникає потреба у ґрунтовному аналізі економічних та регуляторних аспектів функціонування галузі. Основні виклики включають технологічну відсталість нафтопереробних підприємств, необхідність відповідності міжнародним екологічним стандартам, зростаючу конкуренцію та залежність від імпорту нафтопродуктів. Вирішення цих проблем потребує розробки ефективних економічних стратегій та оптимізації державної політики регулювання галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми нафтопереробної галузі досліджувалися багатьма науковцями та економістами. Зокрема, аналізується поточний стан та перспективи інноваційного розвитку нафтогазової галузі України [3], де наголошується на важливості модернізації інфраструктури та інтеграції до європейських енергетичних ринків, що вимагає значних реформ та інвестицій.

У звіті компанії BDO «Видобувна і нафтопереробна галузі в Україні та світі. Прогнози і поточні виклики» розглядаються глобальні тенденції та прогнози розвитку нафтопереробної галузі [4]. Зокрема, аналізуються

фактори, що впливають на коливання цін на нафту, такі як політика ОПЕК [6], рішення Саудівської Аравії щодо обсягів видобування та обмежені обсяги експорту з Росії.

Таким чином, сучасні дослідження акцентують увагу на необхідності інноваційного розвитку, модернізації виробничих потужностей та врахуванні глобальних економічних тенденцій для забезпечення стійкого розвитку нафтопереробної галузі України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність численних досліджень, низка аспектів нафтопереробної галузі залишається недостатньо вивченою. Зокрема, недостатньо досліджені питання впливу сучасних економічних криз на функціонування нафтопереробної сфери, взаємозв'язок між державним регулюванням та конкурентоспроможністю підприємств, а також ефективність існуючих механізмів стимулювання модернізації галузі. Недостатньо вивченою залишається й роль цифрових технологій у підвищенні ефективності виробництва та мінімізації впливу на довкілля.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є аналіз економічних факторів, що впливають на діяльність нафтопереробної галузі, та вивчення регуляторної політики, яка визначає її розвиток. Зокрема, дослідження спрямоване на визначення ефективних стратегій модернізації підприємств, оцінку впливу міжнародного регулювання та аналіз ключових викликів, що стоять перед галуззю. Особливу увагу буде приділено питанням інвестиційного розвитку, екологічної відповідальності підприємств та можливостей оптимізації державного регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нафтопереробна галузь України зазнала значних змін протягом останніх десятиліть. Зокрема, з 2005 по 2020 рік країна трансформувалася з експортера нафтопродуктів до держави, яка більш ніж на 80% залежить від їх імпорту. Це зумовлено низьким рівнем використання наявних переробних потужностей та технологічною відсталістю підприємств [3].

У 2024 році спостерігалось зростання цін на нафту марки Brent на 2,0%, до 86,1 долара за барель, що було обумовлено політикою обмеження видобутку з боку ОПЕК, рішеннями Саудівської Аравії щодо обсягів видобування та обмеженими обсягами експорту з Росії. Проте, за прогнозами, у 2025 році очікується зниження ціни на 13,2%, до 74,7 долара за барель [6].

Військова агресія Російської Федерації у 2022 році значно вплинула на нафтогазову галузь України. Окупація частини територій та руйнування інфраструктури призвели до зменшення можливостей галузі щодо забезпечення внутрішніх потреб власними ресурсами. Це підкреслює необхідність модернізації інфраструктури та інтеграції до європейських енергетичних ринків [3].

Прибутковість нафтопереробних підприємств в Україні залежить від таких ключових факторів:

– *Витрати на сировину*: залежність від імпортової нафти робить підприємства вразливими до коливань світових цін та валютних курсів.

– *Операційні витрати*: застарілі технології та обладнання призводять до високих витрат на енергоносії та обслуговування.

– *Маржинальність кінцевих продуктів*: низька якість продукції через відсутність модернізації знижує конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках.

– *Екологічні витрати*: Відповідність міжнародним екологічним стандартам вимагає значних інвестицій, що впливає на фінансові показники підприємств.

– *Конкуренція та геополітичні ризики*: Залежність від імпорту нафтопродуктів створює ризики для енергетичної безпеки країни та впливає на стабільність постачання [4].

В умовах обмеженості фінансових ресурсів та високих ризиків, пов'язаних з військовими діями, інвестиції у нафтопереробну галузь України є вкрай ризикованими. Проте, для забезпечення енергетичної безпеки та зменшення залежності від імпорту, необхідно залучати інвестиції у модернізацію існуючих потужностей та впровадження інноваційних технологій. Це дозволить підвищити ефективність виробництва, зменшити операційні витрати та покращити якість продукції, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках [2].

Використання сучасних економічних моделей та підходів, таких як теорія ігор та аналіз олігополістичних ринків, може допомогти у визначенні оптимальних стратегій для підприємств галузі в умовах невизначеності та високої конкуренції.

Державна політика регулювання нафтопереробної сфери включає:

– **Податкову політику**: оподаткування нафтопереробних підприємств відіграє ключову роль у формуванні конкурентного серед-

овища. В Україні застосовуються акцизи, експортні та імпорتنі мита, податкові пільги для підприємств, що інвестують у модернізацію виробництва.

– **Екологічні стандарти**: сучасні європейські екологічні вимоги стимулюють підприємства до використання більш чистих технологій. Наприклад, Директива ЄС 2009/30/ЄС передбачає поступове зниження викидів шкідливих речовин у довілля.

– **Антимонопольні заходи**: запобігання монополізації галузі сприяє збереженню конкурентного середовища, запобігаючи надмірному підвищенню цін на пальне.

– **Інвестиційні стимули**: державні програми сприяють розвитку технологічної модернізації та підвищенню ефективності виробництва, пропонуючи пільгове кредитування та зниження податкового навантаження.

Регулювання нафтопереробної галузі стикається з низкою викликів, що впливають як на економічну ефективність підприємств, так і на екологічну безпеку. Одним із ключових завдань є пошук балансу між впровадженням екологічних норм і підтримкою економічної життєздатності виробництва. Посилення міжнародних екологічних вимог вимагає значних фінансових вкладень у модернізацію технологій, що може негативно позначитися на рентабельності підприємств. Водночас запровадження сучасних стандартів дозволяє підвищити конкурентоспроможність українських виробників на міжнародних ринках [5].

Іншим важливим аспектом є забезпечення енергетичної незалежності держави. Розвиток внутрішньої нафтопереробної промисловості здатний знизити залежність від імпорту нафтопродуктів та зміцнити стратегічні запаси країни. Це особливо актуально в умовах геополітичної нестабільності та можливих порушень ланцюгів постачання енергоресурсів [2].

Також варто враховувати зміну глобального попиту на нафтопродукти. Активне впровадження альтернативних джерел енергії, розвиток електротранспорту та посилення екологічних норм у світі створюють нові виклики для галузі. Нафтопереробні підприємства повинні адаптуватися до нових умов, інвестуючи в інноваційні технології, що дозволять скоротити викиди та підвищити ефективність виробництва [1].

Таким чином, майбутній розвиток регулювання галузі має ґрунтуватися на інтегрованому підході, що враховує економічні, екологічні та стратегічні аспекти. Грамотне

впровадження регуляторних механізмів дозволить забезпечити сталий розвиток нафтопереробної сфери, підтримуючи її конкурентоспроможність на міжнародній арені.

Висновки. Нафтопереробна галузь є стратегічно важливим елементом енергетичної безпеки держави, а її розвиток значною мірою залежить від ефективного регулювання та інвестиційної привабливості. Аналіз економічних аспектів показав, що галузь стикається з серйозними викликами, включаючи технологічну відсталість, залежність від імпорту сировини та необхідність значних капіталовкладень у модернізацію виробництва.

Регуляторна політика відіграє ключову роль у формуванні умов для стабільного функціонування галузі. З одного боку, жорсткі екологічні стандарти та міжнародні норми вимагають впровадження сучасних технологій та адаптації до змін глобального ринку. З іншого боку, державна підтримка у вигляді податкових стимулів, кредитування та програм модернізації може сприяти зростанню конкурентоспроможності підприємств.

Подальші дослідження у цій сфері можуть бути спрямовані на оцінку ефективності існуючих регуляторних механізмів, розробку моделей прогнозування змін у галузі та аналіз впливу інноваційних технологій на економічну ефективність нафтопереробних підприємств. Оптимальне поєднання державного регулювання, інвестиційної активності та технологічного прогресу є необхідною умовою для сталого розвитку галузі в умовах глобальних енергетичних змін.

У ході дослідження було встановлено, що нафтопереробна галузь є стратегічно важливим елементом енергетичної безпеки держави, а її розвиток значною мірою залежить від ефективного регулювання та інвестиційної привабливості. Аналіз економічних аспектів показав, що галузь стикається з серйозними викликами, включаючи технологічну відсталість, залежність від імпорту сировини та необхідність значних капіталовкладень у модернізацію виробництва.

Регуляторна політика відіграє ключову роль у формуванні умов для стабільного функціонування галузі. З одного боку, жорсткі екологічні стандарти та міжнародні норми вимагають впровадження сучасних технологій та адаптації до змін глобального ринку. З іншого боку, державна підтримка у вигляді податкових стимулів, кредитування та програм модернізації може сприяти зростанню конкурентоспроможності підприємств.

Подальші дослідження у цій сфері можуть бути спрямовані на оцінку ефективності існуючих регуляторних механізмів, розробку моделей прогнозування змін у галузі та аналіз впливу інноваційних технологій на економічну ефективність нафтопереробних підприємств. Оптимальне поєднання державного регулювання, інвестиційної активності та технологічного прогресу є необхідною умовою для сталого розвитку галузі в умовах глобальних енергетичних змін. Регулювання нафтопереробної галузі стикається з низкою викликів, що впливають як на економічну ефективність підприємств, так і на екологічну безпеку. Одним із ключових завдань є пошук балансу між впровадженням екологічних норм і підтримкою економічної життєздатності виробництва. Посилення міжнародних екологічних вимог вимагає значних фінансових вкладень у модернізацію технологій, що може негативно позначитися на рентабельності підприємств. Водночас запровадження сучасних стандартів дозволяє підвищити конкурентоспроможність українських виробників на міжнародних ринках.

Іншим важливим аспектом є забезпечення енергетичної незалежності держави. Розвиток внутрішньої нафтопереробної промисловості здатний знизити залежність від імпорту нафтопродуктів та зміцнити стратегічні запаси країни. Це особливо актуально в умовах геополітичної нестабільності та можливих порушень ланцюгів постачання енергоресурсів.

Також варто враховувати зміну глобального попиту на нафтопродукти. Активне впровадження альтернативних джерел енергії, розвиток електротранспорту та посилення екологічних норм у світі створюють нові виклики для галузі. Нафтопереробні підприємства повинні адаптуватися до нових умов, інвестуючи в інноваційні технології, що дозволять скоротити викиди та підвищити ефективність виробництва.

Таким чином, майбутній розвиток регулювання галузі має ґрунтуватися на інтегрованому підході, що враховує економічні, екологічні та стратегічні аспекти. Грамотне впровадження регуляторних механізмів дозволить забезпечити сталий розвиток нафтопереробної сфери, підтримуючи її конкурентоспроможність на міжнародній арені.

– Баланс між екологічними вимогами та економічною ефективністю підприємств: необхідність адаптації підприємств до нових

стандартів потребує значних фінансових вкладень, що може негативно впливати на рентабельність бізнесу.

– **Забезпечення енергетичної незалежності держави:** розвиток внутрішньої переробки нафти сприятиме зменшенню залежності від імпортного пального.

– **Адаптація до глобальних змін у попиті на нафтопродукти:** у зв'язку з розвитком альтернативних джерел енергії нафтопереробні підприємства повинні переорієнтувати

тися на виробництво більш екологічних видів пального.

Розширене державне регулювання нафтопереробної галузі є необхідним для забезпечення стійкості економіки, стабільності енергетичного ринку та дотримання міжнародних екологічних стандартів. Водночас необхідно знаходити компроміс між економічною вигодою підприємств та екологічною безпекою, щоб уникнути надмірного фінансового навантаження на виробників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Данилюк М. О., Полянська А. С. Економіка та управління в нафтогазовому комплексі України: актуальні проблеми, реалії та перспективи. Івано-Франківськ, 2017. 292 с.
2. Енергетична стратегія України на період до 2050 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 р. № 373-р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023- %D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#Text)
3. Захарчук О. В., Вишневецька О. В. Ринок нафти та нафтопродуктів в Україні. *Економіка АПК*. Київ, 2020/2, № 10. С. 29–37.
4. BDO Україна. Видобувна і нафтопереробна галузі в Україні та світі. Прогнози і поточні виклики. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2024/extractive-and-oil-refining-industries-in-ukraine-and-worldwide-forecasts-and-challenges>
5. International Energy Agency. World energy outlook 2022. 2022. URL: <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2022>
6. OPEC. Annual statistical bulletin. Organization of the Petroleum Exporting Countries. 2022. URL: https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm

REFERENCES:

1. Danyliuk M. O., Polianska A. S. (2017) *Ekonomika ta upravlinnia v naftohazovomu kompleksi Ukrainy: aktualni problemy, realii ta perspektyvy: monohrafiia*. [Economics and management in the oil and gas complex of Ukraine: current problems, realities and prospects]. Ivano-Frankivsk, . 292 p.
2. Enerhetychna stratehiia Ukrainy na period do 2050 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21.04.2023 r. № 373-r. [Energy Strategy of Ukraine for the period until 2050: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 04/21/2023 No. 373-r.]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023- %D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#Text)
3. Zakharchuk O. V., Vyshnevetska O. V. (2020) Rynok nafty ta naftoproduktiv v Ukraini [Oil and oil products market in Ukraine]. *Ekonomika APK* [Economics of the agricultural industry]. Kyiv, № 10. P. 29–37.
4. BDO Ukraina (2024). Vydobuvna i naftererobna haluzi v Ukraini ta sviti. Prohnozy i potochni vyklyky [Extractive and Oil Refining Industries in Ukraine and the World. Forecasts and Current Challenges]. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2024/extractive-and-oil-refining-industries-in-ukraine-and-worldwide-forecasts-and-challenges>
5. International Energy Agency. (2022). World energy outlook 2022. URL: <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2022>
6. OPEC. (2022). Annual statistical bulletin. Organization of the Petroleum Exporting Countries. URL: https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm